

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

ШЕРЕМЕТЬЄВА ВІКТОРІЯ КОСТЯНТИНІВНА

УДК 821. 111.Сідні Ф.'715' (043.3)

**ТВОРЧІСТЬ ФІЛПА СІДНІ
В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ АНГЛІЙСЬКОГО РЕНЕСАНСУ**

10.01.04 – література зарубіжних країн

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук**

Миколаїв– 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі англійської філології та зарубіжної літератури Інституту іноземної філології Класичного приватного університету (м. Запоріжжя) Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
ТОРКУТ Наталія Миколаївна,
Інститут іноземної філології Класичного приватного університету (м. Запоріжжя),
завідувач кафедри англійської філології та зарубіжної літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
БАНДРОВСЬКА Ольга Трохимівна,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
професор кафедри світової літератури;

кандидат філологічних наук, професор
ЖЛУКТЕНКО Наталія Юріївна,
Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
професор кафедри зарубіжної літератури.

Захист відбудеться **7 червня 2017 р. о 10.00 год.** на засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.053.04 в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили (54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Автореферат розісланий “ ____ ” травня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради



О. О. Старшова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Англія другої половини XVI ст. переживає потужний сплеск креативної енергії у найрізноманітніших сферах життя. Внаслідок інтенсифікації культуротворчих процесів, стрімкого розвитку науки та суттєвих світоглядних зрушень з'являється ціла низка художніх творів, які виступають своєрідними артефактами антропологічної лабораторії Нового часу. Здатність мистецтва слова долучатися до структурування семіотичного простору та аксіологічної системи соціуму спричинює панування літератури в його художньо-естетичній парадигмі. На теренах Англії ця тенденція призводить до того, що в епоху правління Тюдорів талановиті літератори виходять в авангард інтелектуально-духовного руху, а їхні твори стають впливовими чинниками формування суспільної думки, задаючи домінуючу тональність світоглядних та естетичних пошуків. Одним із визначних письменників англійського Ренесансу, ім'я якого по праву стоїть в одному ряду з такими знаковими фігурами тогочасся як Т. Мор, К. Марло, Е. Спенсер, В. Шекспір та Дж. Донн, був сер Філіп Сідні (1554–1586).

Цей англійський аристократ мав надзвичайно високий моральний авторитет у елизаветинському суспільстві і протягом тривалого часу не лише залишався взірцем ідеального придворного, але й задавав високу планку у царині красного письменства. Його різноманітна художня спадщина віддзеркалює духовні цінності, релігійно-політичні умонастрої та естетичні орієнтири тієї частини англійської еліти, яка поділяла ідеали *studia humanitatis*. Попри те, що протягом останніх десятиліть українське літературознавство збагатилося низкою праць, присвячених вивченню прози англійського Ренесансу, зокрема, творчості Дж. Лілі (Л. Привалова), Т. Делоні (Т. Власова), Т. Лоджа (Н. Торкут), Р. Гріна (К. Васирина), Н. Бретона (О. Гутарук), Дж. Гаскойна (О. Лілова), Е. Манді (Г. Штефан), Г. Робертса (К. Тарасенко), Т. Неша (Л. Федоряка) та ін., літературний доробок Ф. Сідні об'єктом комплексного вивчення дотепер ще не обирався. Перший крок на цьому шляху був здійснений Л. Нікіфоровою, яка у 1988 р. захистила кандидатську дисертацію, присвячену романістиці Ф. Сідні. Тож на часі здійснення поліаспектного системного дослідження всієї різножанрової спадщини митця, яка має розглядатися у співвіднесенні з провідними дискурсами доби.

З поширенням новітніх методологій вектор ренесансознавчих досліджень все частіше спрямовується на полікритичне декодування імпліцитних смислів художніх текстів. Інтерпретація здійснюється одночасно на декількох рівнях – на рівні окремого твору, на рівні *life story* біографічного автора та на рівні соціокультурного контексту епохи. Доцільність застосування багаторівневої аналітики зумовлюється амбівалентністю та синкретизмом самої ренесансної культури. Використання міждисциплінарного підходу, який поєднує інтелектуальний досвід літературознавства, психології творчості, антропофілософії та культурології, уможливує вивчення художньої спадщини Ф. Сідні під новим кутом зору, що дозволяє наблизитися до розуміння ролі цієї творчої особистості в житті елизаветинського соціуму та переосмислити деякі усталені в сіднізнавстві стереотипи.

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що системне осмислення творчості Ф. Сідні як ключової постаті елизаветинського інтелектуально-культурного середовища покликане прояснити особливий статус цього письменника в соціокультурному контексті англійського Ренесансу та визначити його особистий внесок у національну літературну

традицію. Без урахування впливу Ф. Сідні на світоглядні й естетичні уявлення співвітчизників неможливо реконструювати інтелектуально-духовну атмосферу елізаветинського соціуму та охарактеризувати провідні вектори розгортання мистецьких пошуків англійської ренесансної літератури. Така реконструкція – важливий крок на шляху формування стереоскопічної візії перебігу Ренесансу в Англії, що є вкрай необхідним для розуміння літератури як «культури в дії» (термін Г. Візера).

Крім того, в рамках цього дослідження концептуалізовано поняття феноменологічного портрету письменника і запропоновано модель його побудови з огляду на здобутки популярних у вітчизняному літературознавстві методологій (нового історизму, соціокультурології та соціології літератури) із застосуванням категорії «ідентичність», що все частіше актуалізується в гуманітарному дискурсі XXI століття. Залучення сучасних дослідницьких стратегій в рамках полікритичної методики літературознавчого аналізу відкриває нові перспективи інтерпретації конкретних художніх творів. Це дозволяє продемонструвати характер новаторства Ф. Сідні у найрізноманітніших сферах художньої творчості, зокрема, досягнути сутності його жанрово-стильових експериментів, принципи конструювання романного світу, характер структурування сонетного циклу та специфіку оформлення літературно-критичного наративу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Дисертація виконана на кафедрі англійської філології та зарубіжної літератури Інституту іноземної філології Класичного приватного університету згідно з плановою науковою темою «Шекспір і його сучасники: поетологічний, аксіологічний і рецептивний аспекти вивчення» (затверджена вченою радою Класичного приватного університету, номер державної реєстрації 0110U006236). Тема дослідження затверджена на засіданні вченої ради Класичного приватного університету (протокол № 3 від 25 листопада 2009 року) та бюро наукової ради при Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» (протокол № 2 від 18 березня 2010 року).

Мета дослідження полягає у тому, щоб з'ясувати специфіку взаємодії творчих імперативів Ф. Сідні з інтелектуально-духовними запитами англійського Ренесансу та виявити характер її художньої репрезентації в літературних творах митця.

В основу гіпотези роботи покладено тезу про те, що у кожному з різножанрових творів цього письменника не лише оригінальним чином оприявнюється соціокультурний контекст епохи, але і відчутно проступають ті типи ідентичності автора, які на момент створення художніх текстів виявилися домінуючими.

Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких завдань:

– спираючись на теорію ідентичності та здобутки герменевтики, феноменології і нового історизму, розробити алгоритм аналізу авторської творчості як продукту наративної самоідентифікації митця;

– проаналізувати рецепцію творчості Ф. Сідні в зарубіжному та вітчизняному літературознавстві, виявляючи дискусійні аспекти та питання, що потребують подальшого вивчення;

– реконструювати літературну біографію Ф. Сідні на тлі соціокультурного контексту англійського Ренесансу;

– окреслити механізми формування авторської ідентичності в процесі літературної творчості;

– визначити ідейно-художні домінанти естетичної парадигми Ф. Сідні та його роль у становленні літературно-критичної думки в ренесансній Англії (на матеріалі трактату «Захист поезії»);

– з'ясувати специфіку ставлення Ф. Сідні до петраркізму як літературної моди тогочасся та виявити природу художніх новацій митця в сонетному циклі «Астрофіл і Стелла»;

– прояснити характер кореляції приватного та публічного начал в ліриці Ф. Сідні;

– висвітлити специфіку творчого експерименту митця в царині романістики на матеріалі двох авторських манускриптів «Аркадії»;

– охарактеризувати поетикальні особливості художнього світу друкованої композитної версії «Аркадії»;

– сформувати цілісне уявлення про масштабність впливу сіднівського міфу та творчих здобутків митця на культурні практики і літературні конвенції англійського Ренесансу.

Об'єктом дослідження є творчість Ф. Сідні, що розглядається на тлі соціокультурного контексту пізнього англійського Ренесансу.

Предметом безпосереднього аналізу постають поетикальні особливості творів Ф. Сідні, які співвідносяться з феноменологічним портретом митця, домінантами його естетичної програми та літературними конвенціями тогочасся.

Теоретико-методологічна основа роботи. Методологія дослідження вибудовується на засадах полікритики, що визнає продуктивність принципу плюралізму наукових підходів. Для окреслення ключових характеристик конструювання авторської ідентичності залучено теорію наративної ідентичності (П. Рікер, В. Дуркалевич), теорію авторської свідомості (М. Кодак, М. Гірняк) та концепцію легітимізації автора (О. Юдін). Поняття феноменологічного портрету письменника визначається з урахуванням здобутків феноменологічної концепції Іншого (Е. Гуссерль) і теорії інтенціональності (Р. Інгарден, В. Маринчак). Розгляд категорії «ідентичність» в діахронічному аспекті від античності до Відродження дозволяє актуалізувати трактування душі як прообразу самості (Сократ, Платон, Аристотель) та концепт особистої відповідальності людини (Августин Блаженний), а також врахувати природу середньовічної ментальності й специфіку ренесансного індивідуалізму (Й. Гейзинга, А. Гуревич, О. Лосєв, Л. Баткін).

Теоретичним підґрунтям при розробці методології аналізу авторської самоідентифікації через літературну творчість слугували ідеї відомих літературознавців, філософів і культурологів, зокрема: 1) уявлення про тріаду «автор-текст-читач» (Ю. Лотман, Р. Барт, М. Бахтін); 2) новоісторична концепція формування особистості (С. Грінблатт, Л. Монроз); 3) теорія літературного поля (П. Бурдьє); 4) теорія самості та «археологія знання» (М. Фуко); 5) проблема «суб'єкту культури» (М. Фуко, Л. Баткін, А. Гуревич); 6) концепція творчості як «мови душі» (О. Шпенглер); 7) теорія культурного космосу (П. Тейяр де Шарден).

Загальна картина англійського Відродження вибудовується шляхом залучення здобутків класичного і сучасного ренесансознавства (Л. Баткін, М. Бахтін, Г. Бейкер, І. Белл, Л. Брагіна, В. Вімсет, М. Габлевич, Й. Гейзинга, М. Гетевей, Х. Дуброу, О. Лосєв, К. Льюїс, К. Мірик, В. Решетов, Дж. Сейнтсбері, Д. Соколов, Е. Тільярд, Н. Торкут,

Л. Форстер, В. Шестаков та ін.). Історико-літературний процес елизаветинської доби реконструюється з урахуванням плідного досвіду українського літературознавства, зокрема праць представників Лабораторії ренесансних студій, що є спільним проектом Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України та Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), а також дніпропетровської наукової школи Л. Потьомкіної.

У процесі вивчення творчості Ф. Сідні використовуються праці зарубіжних та вітчизняних сіднізнавців (Дж. Бакстон, М. Воллес, Л. Володарська, К. Воррен, М. Геретт, К. Данкен-Джонс, В. Мусвік, Л. Нікіфорова, Л. Потьомкіна, В. Рінглер, Дж. Саймондз, Д. Стамп, С. Чаплін та ін.).

Наукова новизна роботи визначається, насамперед, тим, що вона є першою у вітчизняному літературознавстві спробою комплексного вивчення різножанрового літературного доробку Ф. Сідні. В дисертації розроблено дослідницьку стратегію, яка поєднує аналітичний досвід нового історизму С. Грінблатта, феноменології Е. Гуссерля, спирається на теорії ідентичності М. Фуко та П. Рікера. В процесі апробації цієї стратегії окреслено імперативи письменницької практики Ф. Сідні як своєї ідентичності автора. Крім того, виявлено, як саме творче кредо митця, що задеклароване у «Захисті Поезії», корелює з провідними літературними конвенціями тогочасся і втілюється у його художніх експериментах.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання дослідницьких спостережень і висновків дисертації при розробці лекційних курсів з історії зарубіжної літератури та новітніх методологій літературознавчого аналізу, спецкурсів, присвячених творчості Ф. Сідні, а також при підготовці семінарів з теорії та соціології літератури.

Теоретична значимість роботи полягає у введенні до наукового обігу літературознавства поняття «феноменологічний портрет письменника» і концептуалізації категорії «авторська самоідентифікація», а також у розробці та імплементації дослідницького алгоритму, який дозволяє описати взаємодію різних іпостасей особистісної ідентичності автора та з'ясувати механізми їх оприявлення у його творчому доробку.

Особистий внесок здобувача. Усі ідеї роботи, висновки та сформульовані концепції належать авторові. Дисертація та наукові публікації за темою дослідження – одноосібні.

Апробація результатів дисертації. Окремі аспекти дослідження були представлені та обговорювались на 14 конференціях, зокрема, на 6 міжнародних: II Міжнародній науковій конференції «(Інтер)національний Шекспір: вектори рецепції» (Київ, 2010), III Міжнародній науковій конференції «Англійський ренесансний Парнас: В. Шекспір та його сучасники» (Запоріжжя, 2011), IV Міжнародному українському науковому конгресі дослідників зарубіжної літератури й культури «Світова література на перехресті культур та цивілізацій» (Алушта, 2011), V Міжнародній науковій конференції «Іноземна філологія у ХХІ столітті» (Запоріжжя, 2012), IV Міжнародній науковій конференції «Шекспірівський код у лабіринті світової культури: між покликом і викликом» (Запоріжжя, 2014), V Міжнародній науковій конференції «Вільям Шекспір і дискурс вигнання» (Запоріжжя, 2016) і на 8 всеукраїнських конференціях: «Наука і вища освіта» (Запоріжжя, 2010, 2011, 2012, 2013), міжвузівській науковій конференції «Актуальні проблеми вивчення та викладання зарубіжної літератури (XI Шрейдерівські читання)» (Дніпропетровськ, 2011), Всеукраїнській науковій конференції «Слово в літературі:

сакральне і профанне» (Миколаїв, 2013), міжвузівській науковій конференції «Класика та сучасність: дискурс діалогу» (XIV Шрейдерівські читання) (Дніпропетровськ, 2016), Всеукраїнській науковій конференції «Література в контексті культур» (Дніпропетровськ, 2016).

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 315 позицій. Загальний обсяг дисертації становить 227 сторінок, із них 194 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **ВСТУПІ** обґрунтовано актуальність і наукову новизну обраної теми, визначено мету, завдання і методологічні засади дослідження, окреслено предмет і об'єкт літературознавчого аналізу, а також наведено дані про апробацію основних положень дисертації.

У **першому розділі «ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ФІЛІПА СІДНІ НА ТЛІ ДОБИ: СПРОБА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ»** сформовано теоретичне підґрунтя і методологічний апарат дослідження, розроблено алгоритм аналізу творчої спадщини митця крізь призму пошуків ідентичності, а також представлено рецепцію постаті і творчості Ф. Сідні його сучасниками та літературними критиками наступних епох.

У підрозділі **1.1 «Теоретико-методологічні засади дослідження»** обґрунтовується доцільність використання міждисциплінарного підходу, який акумулює аналітичний потенціал феноменології, нового історизму, теорії ідентичності, а також концепції літературного поля і теорії авторської свідомості.

Лінгвістичний поворот, міждисциплінарність, антропоцентризм – ці та інші фактори, характерні для сучасного гуманітарного наукового знання, спричинили на рубежі ХХ–ХХІ ст. присутні трансформації в культурологічних студіях, які досліджують та інтерпретують ренесансну картину світу (Л. Баткін, С. Грінблатт, Г. Візер та ін.). Дедалі частіше вона постає як гетерогенна і мозаїчна та характеризується актуалізацією загальнокультурних концептів й ідеологем, притаманних перехідним епохам. Ідентичність письменника зароджується на перехресті культурно-історичного та біографічного контекстів. У цьому плані продуктивним є залучення феноменологічного поняття інтенціональності (Е. Гуссерль, Р. Інґарден, В. Маринчак), яке, коли йдеться про літературну творчість, характеризується дуальністю: художній світ, створений уявою автора, є одночасно результатом спрямованості авторської свідомості на нього і феноменом, сформованим у свідомості реципієнта. Таким чином, простежується зв'язок між ідентичністю біографічного автора, інтенціональністю його авторської свідомості і специфікою літературного поля англійського Ренесансу та відображенням цієї взаємодії в літературних творах письменника.

Новоісторична концепція «формування “Я”» С. Грінблатта простежує, як відбувається «виліплення» ренесансного індивідуума в добу всеосяжного маскараду. Наративна ідентичність (або *idem*-ідентичність у термінології П. Рікера) пов'язана із штучним створенням образу себе – способом саморозуміння («оповідь для себе») та засобом самопрезентації («оповідь для іншого»). Опосередкований читацькою рецепцією комплекс уявлень про поліморфну ідентичність письменника, що структурувалася в

процесі його самоідентифікації, пропонується називати феноменологічним портретом письменника. При цьому художній текст постає водночас і втіленням суголосних запитам доби мистецьких імперативів автора, і художньою експлікацією його ідентичності, результатом «послідовної наративної (ре)конфігурації» (В. Дуркалевич). Відтак, алгоритм дослідження творчості Ф. Сідні включає три етапи: 1) створення феноменологічного портрету письменника (рецепція та індивідуальний, так званий сіднівський міф, біографічний автор, аксіологічне ядро його особистості); 2) дослідження характеру оприявлення певних ідентичностей в конкретному художньому тексті; 3) аксіологічний аналіз поезики літературного твору крізь призму антропологічних конфігурацій та ключових ціннісних концепцій доби.

У підрозділі 1.2 «Рецепція творчості Ф. Сідні в зарубіжному та вітчизняному літературознавстві» висвітлено стан вивченості життєвого і творчого шляху письменника та виокремлено дискусійні аспекти сіднізнавчого дискурсу. Сучасний літературно-критичний доробок, присвячений Ф. Сідні, вельми різноманітний за тематикою та векторами дослідницької думки.

Обов'язковим компонентом як традиційних, так і новітніх підходів до вивчення творчості Ф. Сідні є визнання виняткової ідеальності митця та іконізація його постаті у національній культурі Англії. Взірцевий придворний, мудрий державний діяч, відважний воїн і талановитий письменник – таким є імідж, сформований ще за часів життя поета і закріплений у колективній пам'яті нації після його трагічної загибелі. Неабияка популярність Ф. Сідні засвідчується, зокрема, тим, що протягом першого півстоліття після його смерті з'явилося 207 друкованих згадок про нього, а до кінця XVII ст. вийшло друком 10 перевидань «Аркадії», текст якої, до того ж, був перекладений багатьма європейськими мовами: французькою (Л. де Турваль, 1610; Ж. Шаплен та Ж. Бодуен, 1624–1625), німецькою (М. Опіц, 1629), голландською (Ф. ван де Йонге, 1639), італійською (Л. Алессандрі, 1659).

Автором найпершого життєпису Ф. Сідні та фундатором сіднівського міфу став його друг дитинства Ф. Гревільль. Перша критика прозового доробку письменника (Х. Волпоул, В. Хезліт) спричинила нове пожвавлення дискусії навколо творчої спадщини поета (І. Дізраелі, В. Адамс, Г. Ніколл, Дж. Крослі, Г. Кінгслі та ін.). У XIX ст. каталог літературознавчих робіт, присвячених Ф. Сідні, поповнюється текстологічним аналізом невідредагованих листів письменника (С.А. Пірс), розглядом його невідомих віршів (В. Грей), а також розвідками, присвяченими новим біографічним фактам (Г.Р. Фокс-Борн). Знайдення Б. Добеллом у 1907 р. ранньої редакції «Аркадії» породжує нову хвилю літературно-критичних робіт, яка відкриває сучасний етап у вивченні творчих здобутків Ф. Сідні (М. Воллес, М. Вілсон, Дж. Бакстон та ін.). Важливі з точки зору кореляції різних іпостасей Ф. Сідні ідеї висувають К. Воррен, Ф. Боес та Р. Гауелл, в працях яких узагальнюється попередній досвід фактографічних життєписів митця. Мейнстрімом сучасного сіднізнавчого дискурсу постають поетологічні студії. Науковці вивчають жанрову специфіку двох версій роману Ф. Сідні "Аркадія" (Р. Зандвоорт, А. Вайлз, Р. Левін, Л. Нікіфорова), приділяють увагу окремим аспектам їхньої поезики (К. Роув, В. Дейвіс, Е. Діпл, Дж. Робертс, Н. Ліндгейм та ін.).

Репрезентативними в плані перепрочитання творів Ф. Сідні з позицій культурної поліфонії є монографії сіднізнавців, опубліковані на початку XXI ст. Дослідники полемізують щодо наявності в романі «Аркадія» політичних алюзій на елизаветинську

історичну дійсність (Б. Ворден, Р. Куін), висвітлюють філософські та релігійні погляди письменника (А. Стюарт, Р. Стіллмен), намагаються осягнути причини бездоганної репутації поета (Р. Гільер) та його незгасаючої популярності серед читацького загалу (А. Сінфілд).

Попри довготривалу та насичену історію зарубіжного дослідницького дискурсу, в східнослов'янському світі Ф. Сідні, на жаль, все ще залишається маловивченим письменником. Завдяки перекладам літературно-критичного трактату «Захист поезії», здійсненим на початку 80-х рр. ХХ ст. В. Олейником (1980) і В. Муравйовим (1981), а також завдяки виданню «Астрофіла і Стелли» і «Захисту поезії» під ред. Л. Володарської (1982), вітчизняний читач нарешті отримав змогу ознайомитися з творчою спадщиною цього ренесансного митця. На схилі радянської доби автори ренесансознавчих розвідок (Л. Володарська, А. Горбунов, Л. Нікіфорова, Л. Потьомкіна, Н. Торкут, О. Чернозьомова, І. Шайтанов та ін.) підключилися до наукових дискусій навколо словесного мистецтва тогочасся. Новаторство Сідні-поета розглянула в своїй дисертації Л. Володарська (1984), а роман «Аркадія» Ф. Сідні став об'єктом наукового дослідження в одній українській (Л. Нікіфорова, 1988), а згодом і у двох російських (В. Мусвік, 2000; С. Чаплін, 2002) дисертаціях. ХХІ століття ознаменувалося довгоочікуваною публікацією роману "Аркадія" російською мовою (2011).

Отже, в українському літературознавстві й до сьогодні бракує ґрунтовних праць, в яких би було представлено комплексне дослідження всього творчого доробку Ф. Сідні.

У підрозділі **1.3 «Філіп Сідні як ідеал “Renaissance man” в контексті англійського Відродження»** розглянуто вплив насиченого яскравими подіями життєвого контексту, в якому відбувалося формування особистості митця, на його літературну творчість.

Першу біографію Ф. Сідні уклад його сучасник і близький друг Ф. Гревільль (1554–1626). Написаний ним твір «Життя славетного сера Філіпа Сідні» (1625) поєднує ознаки різних жанрів – біографічного життєпису, апології та морально-етичного трактату. Ф. Сідні увібрав у себе найкращі моральні якості та чесноти двох відомих аристократичних родин Англії (Сідні та Дадлі). Юнак отримав ґрунтовну освіту та у 1572 р. вирушив у так званий “grand tour” – традиційну для юнаків із аристократичних сімей подорож до загальноновизнаних європейських центрів науки, культури і освіти. Криваві події паризької ночі Святого Варфоломія стають одним із переломних моментів у житті Ф. Сідні і перетворюють молодого аристократа на зятятого прибічника англійського протестантського руху.

Після повернення з континенту він познайомився з В. Девере, графом Ессексом, батьком Пенелопи Девере, яка пізніше стала прототипом головної героїні сонетного циклу Ф. Сідні «Астрофіл і Стелла». Втім, він так і не отримав можливості реалізувати свій природний потенціал та набуті знання на політичному поприщі (за винятком дипломатичної подорожі за дорученням королеви Єлизавети до німецького імператора у 1577 р.). Його функції при дворі, зрештою, були зведені до культурно-мистецької: він неодноразово виступав організатором придворних розваг (постановок, лицарських турнірів тощо), яким в тогочасному соціумі відводилася вкрай важлива роль у формуванні дискурсу влади.

Першою спробою Ф. Сідні в царині мистецтва слова стала «Травнева леді» (“The Lady of May”, 1578) – п’єса, що прославляла чесноти англійської монархині. Період з 1578

по 1585 роки став дуже плідним для Сідні-письменника. Позбавлений надії на військову чи дипломатичну кар'єру, Філіп усамітнюється в маєтку своєї молодшої сестри – відомої покровительки поетів Мері Сідні, графині Пембрук. Саме тут поет створює художні твори, які вписали його ім'я в історію англійської літератури – роман «Аркадія» (“Arcadia”, 1580–1585?), трактат «Захист Поезії» (The Defence of Poesy, 1581?), цикл сонетів «Астрофіл і Стелла» (“Astrophil and Stella”, 1581?).

За 420 років, що минули після смерті Ф. Сідні, у літературно-критичному дискурсі, а зрештою і в культурній пам'яті англійців, міцно укорінився «сіднівський міф» – уявлення про цього письменника як взірцевого придворного, якому вдалося втілити ідеал ренесансної особистості в реальному житті та художній творчості.

Другий розділ «"ЗАХИСТ ПОЕЗІЇ" Ф. СІДНІ: МІЖ САМОРЕПРЕЗЕНТАЦІЄЮ ТА САМОКОНСТИТУЮВАННЯМ» націлений на виявлення кореляції філософсько-естетичних поглядів Ф. Сідні з актуальними металітературними рефлексіями елизаветинців. При цьому особлива увага приділяється дослідженню механізмів індивідуального конструювання ідентичності Поета на рівні його автонаративних зусиль.

У підрозділі **2.1 «"Захист поезії" Ф. Сідні та літературно-критичні дискусії елизаветинської доби»** з'ясовано місце цього трактату в естетичних і загальнокультурних дискусіях елизаветинської доби та висвітлено погляди письменника на мистецтво слова і власну ідентичність. Розгляд цього твору в контексті соціокультурної ситуації пізнього англійського Ренесансу дозволив виявити характер саморепрезентації Ф. Сідні як гуманіста, аристократа-інтелектуала, який вступає у гостру полеміку щодо Поезії і театру.

Саме в період правління королеви Єлизавети розгортається так звана «війна памфлетів». Пуритани Дж. Стоквуд, Ф. Стаббз, С. Госсон вбачають в театрах причину морального занепаду суспільства і вимагають негайно їх закрити. Гуманісти встають на захист сценічного мистецтва, що в свою чергу інтенсифікує теоретичну полеміку щодо сутності й призначення Поезії. Ф. Сідні пише свій трактат «Захист Поезії» як відповідь С. Госсону, який сподівався знайти в ньому союзника у боротьбі проти театру і саме йому присвятив свій памфлет «Школа непристойності» (1579). Твір Ф. Сідні став своєрідним естетичним маніфестом гуманістично налаштованої інтелектуальної еліти, яка опікувалася станом справ у царині англійського мистецтва. Він дозволяє простежити характер саморепрезентації авторського «Я», адже письменник осмислює функції словесного мистецтва і висвітлює власне бачення ролі Поета в житті суспільства.

Прикметно, що одні літератори-елизаветинці друкували свої твори, не приховуючи власного авторства (Р. Грін, Т. Неш, Т. Делоні, Г. Робертс, Н. Бретон), інші ж приписували свої тексти третім особам (Е. Спенсер, Дж. Гаскойн, Т. Лодж) або ж взагалі віддавали перевагу манускриптам, які розповсюджувалися серед обраних (Ф. Сідні). Тож суто теоретичні рефлексії щодо Поезії у трактаті Ф. Сідні набувають і громадянського звучання, і приватно-особистісного забарвлення.

Поєднання публічного і приватного модусів у літературно-критичному мисленні автора зумовлює жанрову гетерогенність «Захисту Поезії». Цей твір, на думку Л. Володарської, К. Мірик, Т. Олейник, В. Решетова, Н. Торкут, поєднує риси літературно-критичного трактату, поезики і памфлету. Для своєї апології Ф. Сідні обрав одну з найпридатніших з точки зору гуманіста літературних форм – форму класичної промови. Невипадковим є і той факт, що пише він англійською, а не латиною, відкрито

демонструючи потенційним читачам власну переконаність щодо спроможності його рідної мови бути мовою літератури.

Особливий самоіронічний стиль автора, діалогічність його літературно-критичного мислення, широкий інтелектуальний кругозір та активний індивідуалізм – усе це визначає неповторне обличчя Сіднієвого трактату.

У підрозділі **2.2 «Філософсько-естетична концепція Ф. Сідні як втілення ренесансної художньої свідомості»** представлено аналіз Сіднієвих поглядів на поетичне мистецтво в контексті інтелектуально-духовної атмосфери Нового часу. В розмірковуваннях про Поезію, які засвідчують потужність культуротворчого потенціалу літературної діяльності, викристалізовується ідентичність Ф. Сідні як теоретика мистецтва і літератора-практика.

Вкрай важливим для розуміння позиції Ф. Сідні у кардинальних етико-естетичних дискусіях його часу є самоусвідомлення ним факту приналежності до інтелектуально-духовної еліти суспільства. З одного боку, виплеканий гуманістами культ освіченості та риторичної майстерності ставить літератора на високий щабель суспільної ієрархії. З іншого боку, формування інституту авторства і стрімкий розвиток книгодрукування призводять до суспільної легітимізації професійного статусу “man of letters”. Мистецтво слова поступово виокремлюється в самостійний вид діяльності, який стає потужним інструментом, що сприяє соціальній мобільності.

Сферу пріоритетної уваги Ф. Сідні формують такі проблеми як: походження Поезії, її природа, місія мистецтва слова та його значущість у житті суспільства. Специфічність його позиції полягає в тому, що він намагається примирити та поєднати ідеї двох наймасштабніших стародавніх філософів – Платонівське вчення про божественну природу натхнення та Аристотелівську концепцію мімезису. Відчувається у «Захисті Поезії» і знайомство автора з континентальними ренесансними поетиками, зокрема з текстами «Поетики» (1561) Ц. Скалігера, «Поетичного мистецтва» (1563) А. Мінтурно, а також «“Поетики” Аристотеля, викладеної народною мовою та прокоментованої» (1570) Л. Кастельветро. Дидактична функція словесного мистецтва, на його думку, полягає у здатності наочно представити певні етико-філософські ідеї та моральні переконання письменника в такому художньому образі, який буде зрозумілим, а отже й корисним читачеві на його шляху самопізнання та саморозвитку. Автор трактату, метафорично називаючи Поезію «speaking picture», наділяє Поета винятковою вправністю – одночасно створювати як слухові, так і візуальні ефекти.

У «Захисті Поезії» оприявнюються одразу декілька типів ідентичності автора. Насамперед, це ідентичність Поета як високоінтелектуального аристократа (на кшталт «Придворного» Кастільоне). З одного боку, він покликаний виконувати важливу суспільну функцію: плекаючи високі ідеали, навчати розрізняти добро і зло. А з іншого – він має ретельно працювати над самовдосконаленням, створюючи та розвиваючи власне «Я» в процесі творчості. Ще одна ідентичність Ф. Сідні – ідентичність літературного критика – втілюється в його щирому занепокоєнні станом справ у царині сучасного йому мистецтва та актуалізується в запропонованій ним поетиці. Саме тому не останню роль у структурі особистості Ф. Сідні як біографічного автора відіграє його національна ідентичність, що відчутно проступає і у активній підключеності до дискусій навколо театру, і в апологетиці англійської мови, і у захисті високої громадянської місії Поета. Всі ці грані відбиваються і на стилістичному рівні трактату, в якому теоретичний дискурс співіснує з прагматично

орієнтованою зануреністю у гостроактуальну проблематику, метафорична образність мови сусидить з дотепністю, а гуманістична ерудиція всіляко стимулює читача до морального та інтелектуального самовдосконалення.

Третій розділ «СПЕЦИФІКА АВТОРСЬКОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ В ПОЕЗІЇ Ф. СІДНІ» присвячений поетичному доробку митця, що представлений сонетним циклом «Астрофіл і Стелла», збіркою «Деякі сонети» та поетичними інтерпретаціями псалмів Давида.

У підрозділі **3.1 «Історико-літературна репутація Сідні-поета в зарубіжному та вітчизняному літературознавстві»** з'ясовується внесок «англійського Петrarки» у розвиток національної поетичної традиції.

Після написання сонетарію «Астрофіл і Стелла», в якому відчувається прагнення автора вступити у творчий діалог з популярним в ті часи петраркізмом, жанр сонету став для елизаветинців найулюбленішим. Майже всі поети, що творили в період з 1590 р. до 1600 р. вважали своїм обов'язком хоча б словом згадати про Ф. Сідні, а ще краще – присвятити свій твір його світлій пам'яті.

Уже по смерті поета вийшло друком неповне «піратське» видання «Астрофіла і Стелли» (1591) під редакцією Т. Ньюмена із передмовою Т. Неша. Легітимне ж видання творів Ф. Сідні, в якому містився і його сонетарій, побачило світ у 1598 році завдяки зусиллям сестри поета. Воно мало назву «Аркадія графині Пембрук».

Збірка «Деякі сонети» (1581–1582?) включає тридцять два вірші, щоправда, власне сонетною формою написано лише тринадцять із них. Лексема “sonets” у назві означає «пісні» і це мало наголосити на тому, що поезії написані для виконання у супроводі музичних інструментів. Своєрідним підсумком поетичного становлення Ф. Сідні став його перекладацький проект «Псалми Давида» (1585). На жаль, він не встиг перекласти всі псалми, його доробок включає сорок три пісні. Після смерті митця закінчити переклад взялася Мері Сідні, графиня Пембрук.

Тривалий час наукові інтереси зарубіжного літературознавства стосовно поетичного доробку митця зводилися до аналізу поезики окремих віршів та виявлення сутності його експериментів з класичною віршованою формою континентального сонету (Дж. В. Левер, Дж. Е. Саймондс, В. Рінглер, Н. Руденштайн). Центральною проблемою, якою переймалися практично всі науковці, що вивчали сонетарій Ф. Сідні в різні часи (Дж. Бакстон, В. Рінглер, Дж. Стіллінгер, М. Вілсон, П. Кратвелл), постає проблема автобіографічності художнього матеріалу. В аспекті діахронії літературна репутація «Астрофіла і Стелли» обернено пропорційна плинові часу: чим більше років проходить від моменту написання сонетарію, тим менший інтерес він викликає у читацької аудиторії, тим менш зрозумілими стають для пересічного читача культурні коди та мовосимволи, які так прихильно сприймалися сучасниками поета.

У східнослов'янському культурному просторі поезія Ф. Сідні протягом чотирьох століть залишалася практично невідомою. Лише у 1982 р. вийшли друком перші російські переклади сонетного циклу «Астрофіл і Стелла» та окремих віршів. На початку ХХІ ст. деякі сонети і віршовані вставки «Аркадії» були перекладені українською мовою (В. Марач, О. Смольницька, М. Стріха, О. Шкловська).

З різних причин як читацький, так і дослідницький інтерес до поезії Ф. Сідні то вщухав, то спалахував знову. Однак, сіднізнавці завжди були суголосні в тому, що саме він започаткував моду на сонет серед англійських придворних.

Підрозділ 3.2 має назву «Ф. Сідні і традиція петраркізму в Англії: специфіка взаємодії». Тут висвітлюється сутність петраркізму як популярної континентальної поетичної традиції, окреслюється її вплив на автора першого англійського сонетарію, який в свою чергу безпосереднім чином долучився до її розвитку.

Канонічне художнє мислення та дотримання низки правил і норм організації поетичного простору стали характерними ознаками парадигми петраркізму – явища, яке Г. Брейден називає «феноменом наслідування без кордонів», а Р. Хлодовський – «школою, через яку пройшли усі видатні лірики Європи». Цей усталений комплекс формальних елементів, конвенцій та кодів наявний у ліричних експериментах багатьох ренесансних поетів, в тому числі й англійців. Іманентна сутність петраркізму з'ясовується у працях Г. Брейдена, Н. Томашевського, Р. Хлодовського, Л. Форстера, Т. Якушкіної та ін. Специфіку ж канонічного мислення його англійських апологетів досліджено у розвідках Г. Брейдена, Е. Вілкінс, Р. Гріна, Х. Дуброу, В. Кеннеді, С. Лі, Д. Соколова.

Петрарківські конвенції були зрозумілими тогочасному читачеві, який відчував найтоншу різницю в техніках, підходах, обігруванні тем. Уміння насолоджуватися відлунням популярних мотивів та ідей відомих творів високо поцінювалося ренесансною аудиторією. Петраркізм сприймався як своєрідний риторичний код, який необхідно було використовувати в певній комунікативній ситуації і який був покликаний актуалізувати в уяві читача цілий комплекс очікуваних топосів і мотивів.

Традиція англійського петраркізму була започаткована Т. Вайеттом і Г. Говардом, графом Саррі, ще в 30-х рр. XVI ст. Асиміляція любовної лірики Петрарки англійськими поетами поступово призвела до переосмислення основного конфлікту любовних сонетів. Більшість англійських ренесансних сонетів – це яскраві зразки любовної лірики, які одночасно і наслідують традиції Петрарки, і піддають поступовій трансформації певні елементи петраркізму. Так, в процесі перекодування дискурсів петраркізму в залежності від національних традицій з'являються нові літературні феномени – антипетраркізм (слідом за Л. Форстером, визначаємо його як один із підвидів основної моделі петраркізму, що розвиває і видозмінює його окремі елементи, але не є його сутнісним антиподом), контрпетраркізм (прояв тенденції спротиву, яка, за Х. Дуброу, виступає контр-дискурсом по відношенню до петраркізму як дискурсу домінуючого) та псевдопетраркізм (за І. Беллом, це лише формально-зовнішня стилізація під петраркізм, що має на меті певні прагматичні спонуки)¹.

В англійській літературі останньої чверті XVI ст. відбувається поступовий відхід від канонічного типу творчості до особистісно-індивідуального, а самотнє індивідуалізоване бачення світу і вміння виразити його в художніх формах стають важливішими за популярне в попередні часи копіювання / епігонське наслідування видатних попередників. Надихаючись петрарківськими ідеалами, Ф. Сідні розставляє нові акценти в неоплатонічній світоглядній парадигмі: традиційно оспівуючи красу Дами серця, його ліричний герой не стільки звеличує чистоту кохання крізь призму одвічного конфлікту душі та тіла, скільки засвідчує незриму присутність Бога як провідної ланки в стосунках закоханих. Правомірно вести мову про англійський петраркізм (національну модифікацію

¹ Forster L. *The Icy Fire: Five Studies in European Petrarchism* / L. Forster. – L. : Cambridge University Press, 1969. – 204 p.; Dubrow H. *Echoes of Desire: English Petrarchism and Its Counterdiscourses* / H. Dubrow. – Ithaca : Cornell University Press, 1995. – 295 p.; Bell I. *Elizabethan Women and the Poetry of Courtship* / I. Bell. – Williamstown : Williams College, 1998. – 276 p.

антипетраркізму) як оригінальний мистецький феномен, іманентну сутність якого формує ренесансна установка на культурний діалог. Завдяки чітко усвідомленій орієнтації на експеримент, Ф. Сідні, який підключився до започаткованої попередниками традиції петраркізму, кардинальним чином вплинув на подальші шляхи її розвитку. Він довів задекларовану у «Захисті Поезії» спроможність англійської лірики (сонетного жанру, зокрема) стати на один щабель з кращими зразками світової поезії, бути оригінальною за змістом і віртуозною за формою.

У підрозділі 3.3 «**"I am not I": приватне vs публічне в ліриці Ф. Сідні**» поетичні тексти митця розглядаються як лірична авторефлексія, що супроводжує процес конструювання його ідентичності. При цьому авторське «Я» виступає одночасно і домінуючим началом, і об'єктом зображення.

У збірці «Деякі сонети», що циркулювала у вигляді манускриптів і була вперше надрукована вже після смерті автора, наявні ключові ціннісні концепти Ренесансу: розуміння Любові як уособлення краси, визнання швидкоплинності життя та неминучості смерті тощо. Серед 32 поезій, які, згідно з текстологічними дослідженнями В. Рінглера, наявні у всіх списках збірки, більшість орієнтована на репрезентацію інтимно-психологічної тематики. Вони рясно насичені античними алюзіями та звичними неоплатонічними мовосимволами.

Домінуючими антропологічними конфігураціями тут постають образи взірцевого придворного і поета. Для першого пріоритетною рисою є публічність, що і визначає трагізм ситуації, коли добродішність вступає в конфлікт з природною сексуальністю. Другий (поет) постає як той, хто реалізує себе через слово і здатний силою слова полегшувати чужий біль. Так, у Сонеті 4, що розробляє міфологічний сюжет про Терезю і Прогну, Ф. Сідні пропонує алегорію спроможності мистецтва бути лікувальною стратегією душі. Тут бачимо навдивовижу оригінальну художню репрезентацію тези про призначення Поета, що висловлена в «Захисті Поезії».

Ідентичність Сідні-гуманіста відчутно проступає на рівні інтертекстуальності цієї поетичної збірки. Поет вільно орієнтується у ренесансних натурфілософських теоріях та уявленнях про світоустрій, що панували в елизаветинському суспільстві. Він веде діалог як з античними авторами (Горацієм, Катуллом, Сенекою), так і з відомими ренесансними митцями (Ф. Петраркою, Х. Монтемайором, Е. Дайером). В основу власної ідентичності Сідні-неоплатонік, слідом за Сократом і Платоном, ставить Любов (Добро) як результат співвіднесення індивідуальної Самості та вищого Розуму. Останній сонет збірки (Сонет 32) демонструє устремління Ф. Сідні до вищих цінностей, у цьому полягає єдине спасіння для поета і найрельєфніше актуалізується його автентична духовна ідентичність. Стрижневим структуроутворюючим елементом збірки є ідея публічності взірцевого придворного (Х. Гонзалес) на відміну від атмосфери приватності, що переважає в його більш відомому сонетному циклі «Астрофіл і Стелла». В ньому ліричний герой Ф. Сідні є образом, типовим для петрарківської традиції. Поет-закоханий жаліється на жорстоку кохану, яка не розділяє його почуття, звеличуючи її та оспівуючи власні страждання. Однак, провідні петрарківські конвенції, в залежності від ракурсу прочитання, набували на англійському ґрунті дещо відмінної семантики, нових владних, релігійних чи гендерних конотацій, що були суголосні умонастрою елизаветинського соціуму.

У деяких сонетах Сідні-автор немовби цілком зливається із Сідні-героєм, так, нібито відбувається діалог автора із самим собою. Здатність відчужуватися, подумки дивитися на

себе очима «Іншого» змушує Астрофіла у розпачі вимовити: «Я вже не я», втрачаючи, таким чином, «права» на власний текст. Популярна серед елизаветинських аристократів меланхолія стає виразною рисою Сіднієвої лірики, поряд із активною включеністю поета в дискурс експериментування з модними віршованими формами та палким бажанням підняти англійську мову до рівня інших, більш популярних європейських мов.

Усе ще залишаючись під впливом петрарківського канону, Сіднієве експериментування зі схемами римування та версифікаційними моделями, по суті, звільняло англійський сонет від ригідності, а перепрочитання знайомих конвенцій розширювало горизонти художніх пошуків, відкриваючи нові грані в давно асимільованих варіаціях однієї і тієї ж жанрової моделі.

Четвертий розділ «"АРКАДІЯ" Ф. СІДНІ У ЛІТЕРАТУРНІЙ ПАРАДИГМІ ЄЛИЗАВЕТИНСЬКОЇ ДОБИ» складається із трьох підрозділів і покликаний виявити специфіку найвідомішого жанрового експерименту Ф. Сідні, втіленого у його романі «Аркадія».

Підрозділ **4.1 «"Аркадія" Ф. Сідні: історія написання, літературна репутація, едиційний фактаж»** присвячений реструктуруванню історико-біографічного контексту появи та рецесії роману.

Письменник присвятив роман своїй сестрі Мері, графині Пембрук – відомій покровительці поетів в Англії. Вона організувала у власному Вілтонському маєтку своєрідну «літературну академію», яка об'єднувала однодумців, небайдужих до актуальних питань літератури, мови та мистецтва. Саме у Вілтоні усамітнився Ф. Сідні після негласної опали, спричиненої його занадто прямолінійною критикою перспектив шлюбу королеви Єлизавети з французьким принцом. Невдалі спроби реалізації при дворі спонукали молодого аристократа шукати інші шляхи подолання фрустрації. Тож, його роман став способом самореалізації і самоствердження, адже в ньому за допомогою мистецтва слова втілилися омріяні життєбудівничі проекти. Сіднізнавці зазвичай розрізняють три версії роману:

1) рання версія – так звана «Стара Аркадія» (1577–1580?), яка циркулювала лише в рукописах і вважалася втраченою аж до 1907 р.;

2) перероблена та майже вдвічі довшою друга версія роману – так звана «Нова Аркадія» (1581–1582?), яку автор не встиг закінчити (опублікована посмертно у 1590 р.);

3) третя версія – так звана «Повна Аркадія» чи «Аркадія графині Пембрук» (1593), яка складається з перших трьох книг «Нової Аркадії» та останніх двох книг «Старої...», втім у редакції, що відповідає зміненому тексту.

Саме остання зі згаданих версій, яку підготувала та надрукувала Мері Пембрук уже після загибелі брата, вважається у сіднізнавстві канонічним текстом твору. Після посмертної публікації цієї «компаративної» версії, роман став надзвичайно популярним серед читацького загалу, а суголосність його тематики актуальним запитам доби призвела до того, що протягом наступних вісімдесяти років він перевидавався тринадцять разів. Молодші сучасники автора, літератори В. Алексендр (1613) та Дж. Джонстаун (1638) написали текстові фрагменти, які зв'язували художній матеріал «Нової...» та «Старої Аркадії» в органічну цілісність. Прикметно, що вже у XVII ст. Дж. Маркем (1607), Р. Белінг (1627) та А. Віміс (1657) запропонували власні продовження Сіднієвого роману, які сучасні дослідники (Н. Симонова) розглядають як найперші приклади літературного жанру fan fiction.

У підрозділі 4.2 «Трансформація “Аркадії”: три версії в контексті еволюції романістики» обґрунтовується теза про те, що модифікація одного й того ж твору Ф. Сідні – це результат новаторського (пере-)прочитання письменником ренесансної традиції пасторального роману, заснованої на античному жанрі, розширеному за рахунок авантюрної, героїчної та лицарської складової.

Художній стиль прози Ф. Сідні характеризується відчутною епістемологічною спрямованістю: автор запрошує читача до пошуку істини у самому собі шляхом поступового навчання через слово, яке здатне впливати на самоконституювання свідомості читача, а отже, отримує можливість через окремого індивідуума трансформувати дійсність. Його «картини, що говорять» (speaking pictures) унаочнюють вирішальну роль у риторичі Ренесансу словесно-графічної єдності. Зміни в інтелектуально-духовному континуумі англійського суспільства другої половини XVI ст., які стосувалися як філософсько-релігійних та суспільно-політичних, так і морально-етичних питань, відіграли вирішальну роль у зсуві жанрового ядра від пасторальної до галантно-героїчної домінанти «Аркадії». Наслідуючи кращі зразки гуманістичної літератури епохи Ренесансу, Ф. Сідні запозичує з них різноякісні елементи – прозиметричну організацію наративу як в італійській традиції («Аркадія» Я. Саннадзаро), високі почуття героїв як в іспанській пасторалі («Діана» Х. Монтемайора), пишномовний, метафоричний стиль, який відсилає до евфуїстичного стилю англійського роману Дж. Лілі «Евфуес».

У підрозділі 4.3 «Художній світ “Аркадії”» схарактеризовано багаторівневу художню систему третьої версії роману Ф. Сідні з позицій соціокультурної обумовленості.

У сюжетних поворотах роману проступають алюзії на сучасну авторові дійсність (побоювання королеви Єлизавети щодо суспільних проявів громадянського розбрату, нейтралітет Англії у геополітичній ситуації та ін.). Проблемно-тематичну палітру формують питання, що висвітлювалися у ренесансних трактатах («Енхїрідіон» Еразма з Роттердаму, «Правитель» Т. Еліота, «Трактат з моральної філософії» В. Болдуїна, «Шкільний вчитель» Р. Ешема, «Трактат про зраду Єлизаветі та англійській короні» невідомого автора та ін.). Автори цих відомих творів обговорюють такі важливі суспільно-політичні проблеми як статус монарха, законність престолонаслідування, тиранія, узурпація влади, опір тирану і форми тираноборства.

Другою групою проблем, що підіймаються в романі, є морально-етичні. Питання, пов'язані з мораллю, вербалізовані здебільшого у саморефлексіях, промовах та полемічних суперечках-діалогах головних героїв (лист Філанакса до Базилія, суперечка Пірокла та Мусідора щодо природи кохання, розмова Цекропеї та Памели про існування Бога і сутність краси та ін.). Риторично вишукана промова, майстерне володіння словом та переконливість аргументації репрезентуються письменником як складові однієї з імовірних стратегій подолання хаосу в суспільстві.

Любовна тема звучить у романі здебільшого драматично. З одного боку кохання – це прекрасне почуття, що веде закоханого на ризиковані подвиги заради коханої (Мусідор, Пірокл, Аргал), хоча іноді й штовхає на легковажні кроки (Базилія, Гінецея). З іншого – воно приховує в собі руйнівне начало, адже, не отримавши взаємності, закоханий втрачає здатність мислити тверезо і може зашкодити іншим людям (Андромана, Ерона, Планг, Амфіал).

Магістральну лінію розвитку сюжету формують пригоди двох ідеальних принців, Пірокла та Мусідора. Вона оригінальним чином співвідноситься з низкою вставних мікроструктур, які, з одного боку, залишаються автономними системами з власною сюжетикою і персонажами, а з іншого боку – доповнюють чи увиразнюють ключові концепти твору. Крім того, така багаторівневість сюжетно-композиційної організації дозволяє автору поглибити індивідуалізацію образів персонажів, привносить психологічну експресію. Внутрішній конфлікт особистості драматизується шляхом множення іпостасей головних героїв (принц Мусідор / пастух Дорус, принц Пірокл / амазонка Зелмана, Парфенія / Лицар Могили). Роман є, по суті, ілюстрацією станів психіки людини, яка переживає процес структурування власної самості. На цьому шляху самоконституювання дороговказом має служити *virtue* – ключова ідеологема роману «Аркадія» і стрижневий концепт в теорії самоідентифікації Ф. Сідні – придворного, гуманіста, поета.

У **ВИСНОВКАХ** запропоновано стислий виклад результатів роботи та окреслено перспективи подальшого дослідницького пошуку.

Неординарність постаті Ф. Сідні, його щедра обдарованість у різних сферах літературної творчості (поезія, проза, літературна критика), а також сповнена таємничості історія публікацій роману «Аркадія» – все це робить його творчий доробок привабливим об'єктом наукових розвідок. Автор першого англійського сонетного циклу, він започаткував елизаветинську моду на версифікаційні експерименти. Автор першої англійської поеми, він настільки рішуче і переконливо виступив з апологією мистецтва слова, що схилив шальки терезів у гучній дискусії між «гонителями» та «захисниками» театру на користь останніх. Автор двох версій роману «Аркадія», він не лише сприяв тому, що пастораль органічно прижилася на англійському ґрунті, але й продемонстрував надивовижу потужні смислотворчі потенції цього жанру, його здатність корелювати з найзлободеннішими політичними, соціокультурними, морально-етичними проблемами.

Залучення здобутків феноменології унаочнює зв'язок між ідентичністю біографічного автора, інтенціональністю його авторської свідомості, іманентною специфікою елизаветинського літературного поля та складними соціокультурними процесами доби. Для усвідомлення характеру проявів взаємодії творчих імперативів письменника з інтелектуально-художніми запитами тогочася надзвичайно важливим є розуміння самої природи зв'язку між особистістю Ф. Сідні як біографічного автора та написаними ним текстами, в яких оприявнюються різні грані його натури.

Такий ракурс дослідження спонукав до запровадження поняття феноменологічний портрет письменника. Це опосередкований читацькою рецепцією комплекс уявлень про поліморфну ідентичність митця, що структурувалася в процесі його самоідентифікації. При цьому художній текст постає водночас і втіленням суголосних запитам доби мистецьких імперативів автора, і художньою експлікацією його ідентичності, результатом «послідовної наративної (ре)конфігурації» (В. Дуркалевич). Домінантні мотиви, які часто повторюються у текстах одного автора, вказують на значимі для нього в цей час ідейно-сміслові концепти та антропологічні універсалиї, які суттєво впливають на конструювання авторської ідентичності певного типу. Тексти стають матеріальними носіями, свідками такої постійної трансформації авторського "Я", при цьому само-ідентифікація письменника постає як процесуально-динамічне явище.

Апробація розробленого в теоретичному розділі алгоритму дослідження творчості як продукту самоідентифікації митця дозволила виявити характер кореляції основних

іпостасей Сіднієвої авторської свідомості (типів його авторської ідентичності) з творами митця. Це, в свою чергу, уможливило визначення ймовірного центру його свідомого «Я» – інтенціонального ядра, яким постає суто гуманістичний концепт “virtue”.

У «Захисті Поезії» Ф. Сідні не лише пропонує увазі читача цілісну концепцію власного бачення мистецтва слова, але й вибудовує програму самореалізації авторського «Я» письменника-гуманіста. При цьому оприявнюються його ідентичності як представника інтелектуально-духовної еліти, що переймається станом справ у культурі й соціумі, як англійського патріота, що активно захищає право рідної мови бути мовою літератури, та як гуманіста, що усвідомлює значимість античної спадщини, освіти, театру і мистецтва слова.

Сонетні збірки Ф. Сідні є його ліричними авторефлексіями, адже авторське «Я» тут постає і як домінуюче начало, і як об'єкт зображення. В поетичних текстах рельєфно проступає гендерна ідентичність Ф. Сідні, а також його приналежність до гуманістичної культури. Перебуваючи під потужним впливом петрарківського канону, Ф. Сідні сміливо експериментує з метричними моделями та формою поезій, що сприяло звільненню англійського сонету від диктату усталених конвенцій. В «Астрофілі і Стеллі» знайомі освіченим ренесансям петрарківські мотиви ставали об'єктом авторського переосмислення, що розширювало горизонти художніх пошуків і відкривало нові грані в давно асимільованих варіаціях сонетної жанрової моделі. Творчі пошуки Сідні-поета йшли в річищі англійського антипетраркізму.

До перепрочитання ренесансної традиції, зокрема усталених канонів пасторального роману, тяжіють і художні експерименти Ф. Сідні в царині прози, де актуалізуються такі грані його ідентичності, як гендерна, статусна, національна, духовна і культурна. В романі «Аркадія» розширений за рахунок авантюрної, героїчної та лицарської складових жанровий канон пасторалі зазнав суттєвої трансформації. Всі три версії «Аркадії» (рання/рукописна «Стара Аркадія», перероблена і незавершена «Нова Аркадія» та “комполитна” «Аркадія графині Пембрук») актуалізують естетичні й епістемологічні ресурси пасторалі, при цьому в них поступово відбувається своєрідне переакцентування проблемно-тематичних домінант, розширення образної системи, насичення тексту актуальними для автора і його читачів світоглядними, аксіологічними та політико-філософськими колізіями.

Красне письменство як культурна практика є для Ф. Сідні вагомим способом впливу на умонастрої та ціннісні орієнтації потенційних читачів. Розкриваючи літературні таланти митця, художня творчість виявилася і основною стратегією втілення його життєвих імперативів – світоглядних, аксіологічних, релігійних, політичних.

Перспективними напрямками подальшого дослідження можуть стати аналіз художнього досвіду тих митців, що долучилися до «дописування» другої версії роману («Нової Аркадії»), а також вивчення впливу перекладів Сіднієвих творів на розвиток інших європейських літератур.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні публікації:

1. Шереметьєва В. К. Проблемно-тематичний спектр як провідний конститuent поетичної моделі світу в романі Ф. Сідні «Аркадія» / В. К. Шереметьєва // Держава та

регіони : науково-виробничий журнал. Серія : “Гуманітарні науки”. – Запоріжжя. – 2009. – № 3–4. – С. 28–31. (0,42 а. а.).

2. Шереметьєва В. К. Ф. Сідні та В. Шекспір: специфіка авторської самоідентифікації в елізаветинських сонетних циклах / В. К. Шереметьєва // *Ренесансні студії* / [гол. ред. Н. М. Торкут]. – Запоріжжя : КПУ, 2010. – Вип. 14–15. – С. 40–49. (0,44 а. а.).

3. Шереметьєва В. К. Трактат Ф. Сідні «Захист Поезії» в контексті ренесансних дискусій про мистецтво слова / В. К. Шереметьєва // *Держава та регіони : науково-виробничий журнал. Серія : “Гуманітарні науки”*. – Запоріжжя. – 2010. – № 4. – С. 40–44. (0,54 а. а.).

4. Шереметьєва В. К. Сонетний цикл «Астрофіл і Стелла» Ф. Сідні: літературна репутація і наукова полеміка в зарубіжному дослідницькому дискурсі / В. К. Шереметьєва // *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Літературознавство*. – Луцьк. – 2011. – № 11. – С. 139–146. (0,94 а. а.).

5. Шереметьєва В. К. Реконструкція авторської ідентичності у світлі новітніх літературознавчих методологій / В. К. Шереметьєва // *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія : Філологія. Літературознавство*. – Миколаїв. – 2012. – Т. 200. – Вип. 188. – С. 116–119. (0,5 а. а.).

6. Шереметьєва В. К. Ідентичність індивідуума за часів античності та Середньовіччя: діахронічний аспект / В. К. Шереметьєва // *Держава та регіони: науково-виробничий журнал. Серія : “Гуманітарні науки”*. – Запоріжжя. – 2013. – № 4. – С. 50–54. (0,6 а. а.).

7. Шереметьєва В. К. Рецепція творчості Ф. Сідні в зарубіжному та вітчизняному літературознавстві в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. / В. К. Шереметьєва // *Ренесансні студії* / [гол. ред. Н. М. Торкут]. – Запоріжжя : КПУ, 2013. – Вип. 20. – С. 211–224. (0,76 а. а.).

8. Шереметьєва В. К. Английский Петрарка: творчество Ф. Сидни в современном литературоведении / В. К. Шереметьєва // *Молодой ученый*. – Казань. – 2015. – № 14. – С. 609-614. (0,62 а. а.).

Додаткові публікації:

1. Шереметьєва В. К. Соціологія літератури: історія розвитку та аналітичні можливості / В. К. Шереметьєва // *Тези XVIII Міжнародної наукової конференції молодих науковців [“Наука і вища освіта”]*, (22–23 квітня 2010 р.), ред. кол. : В. М. Огаренко (гол. ред.) [та ін.] / МОН України, Класичний приватний університет. – Запоріжжя : КПУ, 2010. – Т. 2. – С. 208-209. (0,1 а. а.).

2. Шереметьєва В. К. Специфіка наукової рецепції жанрового експерименту Ф. Сідні-романіста (діахронічний аспект) / В. К. Шереметьєва // *Тези XIX Міжнародної наукової конференції молодих науковців [“Наука і вища освіта”]*, (21–22 квітня 2011 р.), ред. кол. : В. М. Огаренко (гол. ред.) [та ін.] / МОН України, Класичний приватний університет. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – Т. 3. – С. 23. (0,09 а. а.).

3. Шереметьєва В. К. Реконструкція авторської ідентичності в світлі методології нового історизму (пошук дослідницького алгоритму) / В. К. Шереметьєва // *Тези XX Міжнародної наукової конференції молодих науковців [“Наука і вища освіта”]*, (6 квітня 2012 р.), ред. кол. : В. М. Огаренко (гол. ред.) [та ін.] / МОН України, Класичний приватний університет. – Запоріжжя : КПУ, 2012. – Т. 3. – С. 124–125. (0,05 а. а.).

4. Шереметьєва В. К. Формування ідентичності ренесансного типу у світлі літературознавчих досліджень / В. К. Шереметьєва // Тези XXI Міжнародної наукової конференції молодих науковців [“Наука і вища освіта”], (18 квітня 2013 р.), ред. кол. : В. М. Огаренко (гол. ред.) [та ін.] / МОН України, Класичний приватний університет. – Запоріжжя : КПУ, 2013. – Т. 3. – С. 133–134. (0,09 а. а.).

5. Шереметьєва В. К. Взірцевий придворний Філіп Сідні: мотиваційні вектори мистецьких амбіцій / В. К. Шереметьєва // Шекспірівський дискурс / [гол. ред. Н. М. Торкут]. – Запоріжжя : КПУ, 2013. – Вип. 3. – С. 57–72. (0,78 а. а.).

6. Шереметьєва В. К. Філософсько-теологічні засади ренесансної полеміки про природу словесного мистецтва / В. К. Шереметьєва // Матеріали міжвузівської наукової конференції "Класика та сучасність: дискурс діалогу" (XIV Шрейдерівські читання) / упорядник Т. Є. Пічугіна. – Дніпропетровськ : Тріменс Лтд, 2016. – С. 80 (0, 03 а. а.).

7. Шереметьєва В. К. Специфіка самоідентифікації автора в ренесансному літературному тексті / В. К. Шереметьєва // Література в контексті культури. Всеукраїнська наукова конференція: Матеріали. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. – 48 с. – С. 42-43. (0, 05 а. а.).

АНОТАЦІЯ

Шереметьєва В. К. Творчість Філіпа Сідні в соціокультурному контексті англійського Ренесансу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.04 – література зарубіжних країн. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2017.

Дисертація є першим в українському літературознавстві комплексним дослідженням різножанрового літературного доробку Філіпа Сідні – ключової постаті елизаветинського культурного середовища. У роботі концептуалізовано поняття «феноменологічний портрет письменника» та «авторська самоідентифікація», а також запропоновано і апробовано дослідницьку стратегію, яка дозволяє описати взаємодію різних іпостасей особистісної ідентичності автора і з'ясувати механізми їх оприявлення у його художній творчості.

Реконструкція літературної біографії Ф. Сідні на тлі історико-культурної ситуації дозволила виявити ті антропологічні конфігурації його непересічної особистості (взірцевий придворний, дипломат, військовий, патріот, гуманіст, Поет), які сформували основні модули його творчості. Аналізуючи поезику творів Ф. Сідні, дисертантка підкреслює включеність кожного з них у важливі етико-естетичні дискусії тогочасся і акцентує потужний вплив цього письменника на формування літературних конвенцій англійського Ренесансу та його роль у вихованні інтелектуально-духовної еліти нації.

Ключові слова: Філіп Сідні, «Астрофіл і Стелла», «Захист Поезії», «Аркадія», теорія ідентичності, авторське «Я», авторська самоідентифікація, феноменологічний портрет письменника, петраркізм, пастораль, англійський сонет, літературно-критичний трактат, сіднівський міф.

АННОТАЦИЯ

Шереметьева В. К. Творчество Филипа Сидни в социокультурном контексте английского Ренессанса. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.04 – литература зарубежных стран. – Черноморский национальный университет имени Петра Могилы. – Николаев, 2017.

Диссертация является первым в украинском литературоведении комплексным исследованием разножанрового литературного наследия Филипа Сидни – ключевой фигуры елизаветинской культурной среды. В работе концептуализированы понятия «феноменологический портрет писателя» и «авторская самоидентификация», а также предложена и апробирована исследовательская стратегия, которая позволяет описать взаимодействие разных ипостасей личностной идентичности автора и выявить механизмы их репрезентации в художественном творчестве.

Реконструкция литературной биографии Ф. Сидни на фоне историко-литературной ситуации позволила выявить те антропологические конфигурации его выдающейся личности (образцовый придворный, дипломат, военный, патриот, гуманист, Поэт), которые сформировали основные модусы его творчества. Анализируя поэтику произведений Ф. Сидни, диссертантка подчеркивает включенность каждого из них в важные этико-эстетические дискуссии того времени и акцентирует мощное влияние этого писателя на формирование литературных конвенций английского Ренессанса и его роль в воспитании интеллектуально-духовной элиты нации.

Ключевые слова: Филип Сидни, «Астрофил и Стелла», «Защита Поэзии», «Аркадия», теория идентичности, авторское «Я», авторская самоидентификация, феноменологический портрет писателя, петраркизм, пастораль, английский сонет, литературно-критический трактат, сидневский миф.

SUMMARY

Sheremetieva V. K. – The works of Sir Philip Sidney in the sociocultural context of the English Renaissance. – Manuscript.

Thesis for a Candidate of Philology degree in speciality 10.01.04 – Literature of foreign countries. – Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolaiv, 2017.

The thesis is the first in the Ukrainian literary studies integrated research of the multigenre writing of Sir Philip Sidney who was one of the key figures of the English Renaissance culture. The paper conceptualizes the notion of "writer's phenomenological portrait" and "author's self-identification". It also offers and implements the research strategy enabling to describe the relationships between diverse kinds of author's identity as well as define the ways of its manifestation through their literary works.

Sidney's literary biography has been reconstructed within historical and cultural environment to bring out those anthropological configurations of his outstanding personality (i.e. paragon courtier, diplomat, soldier, patriot, humanist, poet), which were crucial for shaping the key pillars in his works. The analysis of his texts' poetics reveals the writer's involvement in each of the mainstream ethical and aesthetic disputes of the period. The paper emphasizes Sidney's powerful influence on the formation of the English Renaissance literary conventions and his importance in the spiritual and intellectual education of the national aristocratic elite.

In his "Defence of Poesy" Philip Sidney declares a general concept of his vision of poetry to the reader and speculates on the realization of personal potential of the author's Self. At this time his own identity is unfolded in three perspectives: as a representative of intellectual aristocracy who is concerned with cultural and social processes; as a British patriot, who actively protects and promotes the right of English to be the language of literature; and a humanist theoretician who is aware of the value of ancient cultural heritage, education, theatre and poetry.

Sidney's sonnet collections can be regarded as his lyric self-reflection. The author's "I" serves both as a dominant principle and as an object of portrayal. The writer's gender identity and humanist affiliation clearly emerge in his poetry. Being under the powerful influence of the Petrarch canon, Philip Sidney boldly experiments with metrics and poetic forms which has substantially contributed to the release of the English sonnet from the dictates of the rigid conventions. In his "Astrophil and Stella" the well-known Petrarch's motives and themes were reinterpreted with much deeper insight which expanded the horizons of artistic explorations and opened new dimensions in the development of assimilated variations of the sonnet genre. Philip Sidney created his literary works in the framework of English anti-Petrarchism.

The artistic experiments of Ph. Sidney in prose aim at 'rereading' the established Renaissance tradition of writing pastoral. The national, cultural, religious, social and gender types of the writer's identity are brought into action in his "Arcadia". The pastoral canon has undergone a significant transformation as it has been widely expanded by means of heroic, chivalric and adventure components. All the three versions of "Arcadia" (the early and manuscript "Old Arcadia", the remade and unfinished "New Arcadia" and the third composite "The Countess of Pembroke's Arcadia") bring into action the aesthetic and epistemological resources of the pastoral genre. Ph. Sidney effectively reaccentuates the dominant themes, enlarges the system of characters and enriches the text with the topical mentality, axiological, political and philosophical collisions.

Key words: Sir Philip Sidney, "Astrophil and Stella", "The Defence of Poesy", "Arcadia", theory of identity, author's Self, author's self-identification, writer's phenomenological portrait, Petrarchism, pastoral, English sonnet, literary and critical treatise, the Sidney myth.